

„AHOGY A TÖRVÉNY MONDJA”
A NŐ HALLGASSON, MERT ALÁRENDELTE (1KOR 14,33B–36)

MAX KÜCHLER
Universität Freiburg

1. PÁLI VAGY SEM? – AZ ÉRV GYAKORLATOT TEREMTETT

Az 1Kor 14,33b–36 szövegére legtöbbször úgy tekintenek – szoros kapcsolatban az 1Tim 2,8–15 versekkel – mint hiteles páli irodalomra. A rokonság szóhasználati hasonlóságot feltételez az 1Tim 2-vel, ahogy azt az alábbi táblázat jobb szegélyén jelzett részei is mutatják. Éppen ebből kifolyólag kérdőjelezték meg és fogják továbbra is megkérdőjelezni, hogy az 1Kor 11,33b–36 hozzátartozik-e az eredeti páli hagyományhoz.¹ HANS CONZELMANN találóan foglalja össze a lényeges érveket az utólagos kiegészítés elfogadása mellett:

„Ez az önmagában zárt rész felrobbantja az összefüggést: megszakítja a prófécia témáját és összezavarja a magyarázat felépítését. Ellentétes a 11,2 és a rákövetkező versekkel, ahol szükség van a nők fellépésére a közösségben. [...] Ehhez még hozzájönnek a gon-

A fordítás alapjául szolgáló tanulmány: MAX KÜCHLER: Das Schweigen der Frau als Unterordnung (1 Kor 14,33b–36), in Uő: *Schweigen, Schmuck und Schleier. Drei neutestamentliche Vorschriften zur Verdrängung der Frauen auf dem Hintergrund einer frauenfeindlichen Exegese des Alten Testaments im antiken Judentum*, Universitätsverlag – Vandenhoeck & Ruprecht, Freiburg – Göttingen, 1986, 54–63. Fordította: Habány Marianna. Közlés a szerző és a kiadó szíves engedélyével.

¹ WILHELM BOUSSET: Der erste Brief an die Korinther, in Johannes Weiss – Wilhelm Bousset – Wilhelm Heitmüller (Hrg.): *Die Schriften des Neuen Testaments*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1917, 146köv. JOHANNES WEISS: *Der erste Korintherbrief*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1910, 352. Különösen is GOTTFRIED FITZER: „Das Weib schweige in der Gemeinde.” Über den unpaulinischen Charakter der mulier-taceat-Verse in 1. Korinther 14, *Theologische Existenz heute* 110 (1963). HANS CONZELMANN: *Der erste Brief an die Korinther*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1969, 289. JEAN HERING: *La première Epître de Saint Paul aux Corinthiens*, Neuchatel, Paris, 1949, 182köv. CHRISTIAN WOLFF: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther. Zweiter Teil: Auslegung der Kapitel 8–16*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1982, 140–143. És még sok más munka.

dotatok és a szóhasználat sajátosságai. Végül a 37. vers nem a 36-os, hanem a 33-as verset zárja. [...] Ilyen elrendezésben az egyház polgári konszolidációja tükröződik vissza a lelkipásztori levelekben. Illeszkedik az általános szokásokhoz. Annak, aki a szöveg eredetiségét akarja védelmezni, segédkonstrukciókra lesz szüksége.”²

Kudarca ítélt vállalkozás a szakasz páli eredetiségét azzal védeni, hogy a 34b és a 35b *λαλεῖν* szavát „nem inspirált beszédként”³ vagy „közbekérdésként”⁴ értelmezzük. Hiszen éppen ennek a korintusi levelekben 44-szer használt szónak (a hiteles páli iratokban összesen 48-szor fordul elő) egy olyan széles jelentéstartományt kellene felölelnie, amely eredeti darabként az istentisztelet minden szóhasználati formáját lefedi: a tanítást, az igehirdetést, a prófétálást, a nyelveken szólást, a vitát.⁵

Kérdésfeltevésünkre vonatkozóan nem játszik döntő szerepet, hogy a perikópa páli vagy sem, mert akár eredetiként, mint ami a lelkipásztori leveleket ihlette, akár utólagos kiegészítésként (ami a pasztorális levelekből származik) egy nőkre vonatkozó problémára adott részben őskeresztény intelmet szemléltet, amely már az ókorban is nagy hatástörténeti jelentőséggel bírt. Most ezt tesszük vizsgálódás tárgyává.

² HANS CONZELMANN: *Der erste Brief an die Korinther*, i. m., 289köv; az említett indoklás részletes cáfolatát lásd EARLE E. ELLIS: *The Silenced Wives of Corinth* (1Cor. 14,34–5), Eldon Jay Epp – Gordon D. Fee (eds.): *New Testament Textual Criticism. Its Significance for Exegesis. Essays in Honour of Bruce M. Metzger*, Oxford University Press, Oxford 1981, 213–220; 213–216.

³ HANS D. LIETZMANN– WERNER GEORG KÜMMEL: *An die Korinther 1/II*, J.C.B Mohr, Tübingen, 1969, 190. ELSE KÄHLER: *Die Frauen in den paulinischen Briefen. Unter besonderer Berücksichtigung des Begriffs der Unterordnung*, Gotthelf-Verlag, Zürich – Frankfurt a.M., 1960, 76köv.

⁴ Például HEINZ-DIETRICH WENDLAND: *Die Briefe an die Korinther* (NTD 7) Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1968, 132. ELSE KÄHLER: Zur „Unterordnung” der Frau im Neuen Testament. Der neutestamentliche Begriff der Unterordnung und seine Bedeutung für die Begegnung von Mann und Frau, *Zeitschrift für evangelische Ethik* 3 (1959/1) 1–13; 4.

⁵ A többi segédszerkezet, ami mind arra a következtetésre jut, hogy változást vagy súlyosbodást lát a 11,2,5 írójának helyzetében, kevésbé meggyőző, mivel pszichológiai az érvelés; vö. CHRISTIAN WOLFF: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, i. m., 140–143.

2. AZ 1KOR 14,33B–36 SZÖVEGE SZÓ SZERINT, FELÉPÍTÉSE ÉS TARTALMA

A szöveg a következőképpen tagolható:

		Vö. 1Tím 2,11sköv.	
33b	Mint a szentek minden egyházában (úgy érvényes nálatok is:)		
34a	a nők hallgassanak összejöveteleiteken.	11köv.	ἐν ἡσυχίᾳ
34b	<i>Mert</i> Nincs megengedve, hogy beszéljenek, nekik engedelmeskedniük kell,		
		12	ἐπιτρέπω
		11	ὑποταγῆ
34c	ahogy a törvény is mondja.	13 köv.	
35a	Ha tudni akarnak valamit,	11	μανθανέτω
	kérdezzék meg otthon a férjüktől,	12b	ἀνδρός
35b	<i>Mert</i> az asszonynak szégyenteljes az egyházban beszélnie.		
36	Vajon tőletek ered az Isten tanítása, vagy csak hozzátok jutott el? Megjegyzés: DAVID W. ODELL-SCOTT: Let the Women Speak in Church: An Egalitarian Interpretation of 1 Cor 14,33b–36, <i>Biblical Theology Bulletin</i> 13 (1983) 90–93 olvasata szerint az ἡ egy erős elválasztó szócska („vagy”) és így fordítja a szöveget: Micsoda? Tőletek ered az Isten tanítása, vagy csak hozzátok (férfiakhoz) jutott el? Ha odaképzelnék az ἡ elé egy szünetet és az előtte lévő parainézist gúnyos idézetnek tekintjük, akkor teljesen ellentétes értelmezésre jutunk! Egyértelmű, hogy a páli szöveg éppen ilyen feminizáló becsületmentése ellen szólnak az 1Tím 2,8–15 párhuzamos részei.		

A szövegegység felépítése tisztán kivehető: a parainézis korpuszát két szabály (34a; 35a) és annak két indoklása alkotja (34b.c; 35b). Az útmutatók keretként veszik körül, hogy mi illik a keresztény közösségben (33b; 36). A keretek nemcsak struktúrálják a szöveget, hanem a gondolkodást is behatárolják: mindkét zárt szabály olyan magatartásformákról szól, amelyek a keresztény közösségekben magától értetődő módon gyakorlatban voltak (33b), áthágásuk pedig sértette a normativitást (36).⁶

⁶ Az 1Kor 14,33b–36 perikópa lehatárolása 33a és 36 sorokkal nyer irodalmi, tartalmi és hagyománytörténeti indoklást, amellyel szemben még az erőltetett szövegmódosítások (lásd például WILHELM BOUSSET: Der erste Brief an die Korinther, i. m., 146. GOTTFRIED FITZER: Das Weib schweige in der Gemeinde, i. m., 9köv.) is gyengének bizonyulnak. Nincs irodalomkritikai jelentősége annak, hogy 14,34köv. verseknek nincs egyértelműen meghatározott helye a szöveg történetében (vö. HANS

Tartalom szerint az első szabály (34a) azt parancsolja a nőknek, hogy hallgassanak, a beszéd mindennemű formáját tiltja. Radikálisan utasítja verbális passzivitásra a nőket mindaddig, amíg a szentek gyülekezetében tartózkodnak, ha figyelembe vesszük az első korintusi levélben szereplő *λαλεῖν* ige széleskörű jelentését.

A második szabály (35a) a tudásra és tanulásra szomjazó nőket a házhoz és a férjeikhez utasítja. Ott van a tanulás valódi helyszíne, a férfiak a tanulás megfelelő referenciaszemélyei. Ez annak az ideje is, amikor a nők kifejezhetik a véleményüket. Következésképp a nő a nem-nyilvánossághoz köthető otthon területéhez rendeltetett, és úgy tartják őket számon, hogy függenek a férjektől, akik tudásukban is fölöttük állnak.⁷

3. A HAGYOMÁNYRA ÉPÍTETT INDOKOK (14,34B-35B): ELFOGADHATATLAN ÉS SZÉGYENTELJES

A szabályozások indoklása kettős természetű: a 34b és 35b sorok hagyományos axiómákat sorakoztatnak fel, a 34c pedig exegetikai hivatkozást kínál.

Az első, hagyományra épülő axióma (34b) antitetikusan írodott, ahol a beszéd (*λαλεῖν*) nem a hallgatással van szembe állítva (34a), hanem hangsúlyosan a „magát alárendelni” (*ὑποτάσσεσθαι*) kifejezéssel, ami az ún. *Haustafel*-etika központi eleme. Ennek értelmében egyenlőséget kell tenni az alárendeltség és a gyülekezetben való hallgatás között. A nő számára megengedhetetlen fölényt jelent a férfiakkal szemben az, ha beszél az egyházközösségben. Ezzel véténének a szokásos rend ellen, amelyben a beszédnek és a tudásnak bizonyos hierarchiái érvényesek. Ez akkor válik teljesen egyértelművé, amikor látjuk, hogy az *ἐπιτρέπεται* / *ἐπιτίτραπται* a 34b-ben, mint „*passivum*...egy már létező rendelkezésre utal (vissza)”.⁸ Továbbá, amikor látjuk, hogy a *Haustafel* szókinccse (*ὑποτάσσεσθαι*) összekapcsolja a szöveget görög-római etikusok és moralisták értekezéseivel az alkotmányról, házkezelősről és a házasságról.⁹ Tehát a 34b szabálya a görög-római

CONZELMANN: *Der erste Brief an die Korinther*, i. m., 290. oldalon az 55. lábjegyzet, illetve EARLE E. ELLIS: *The Silenced Wives of Corinth* (1Cor. 14,34–5), i. m., 218sköv.).

⁷ Vö. Philón: *Hypothetica* 7,14 (Loeb Classical Library IX 432): „Minden (zsidó)... könnyedén válaszol az atyai rendelkezésekre vonatkozó kérdésekre és a férfiak alkalmasok arra, hogy átadják a nőnek a törvényt, mint ahogy az apa a gyermekeinek és az úr a szolgálknak (lásd még *De specialibus legibus* 3,169köv.; Loeb Classical Library VII 580–583).

⁸ JOHANNES WEISS: *Der erste Korintherbrief*, i. m., 243.

⁹ Az idevonatkozó szövegeket újra feldolgozta DAVID L. BALCH: *Let the Wives be Submissive: The Domestic Code in I Peter*, Scholars Press, Chico, 1981, 21–62. Vö. a „Kritikus visszatekintés a korábbi eredményekre” c. alfejezetben: KARLHEINZ MÜLLER: *Die Haustafel des Kolosserbriefes und das antike Frauenthema. Eine kritische Rückschau auf alte Ergebnisse*, in Gerhard Dautzenberg

etika széleskörben elterjedt evidenciáját fogalmazza meg, amelyben a nők alárendeltsége (a gyermekek és a rabszolgák mellett) egy általános előírás.¹⁰ A rendelkezés meghatározó fordulata szoros kapcsolatban áll a nő beszédével és az alá- vagy fölrendeltségével. Ilyen módon a nő hallgatását az alárendeltség jelképének kell tekinteni.¹¹

A második, hagyományra épülő indoklás (35b) az előző felsorban már említett tény retorikai kiemeléséből áll: „szégyenletesnek” (αἰσχρόν) minősíti a rendet feldúló női beszédet, amely eszköze a parainézis megerősítésnek (lásd még 1Kor 11,6).¹²

A hagyományra épülő két indoklás tehát azt mondja ki, hogy a nő beszéde az alárendeltség és az illem hiánya. Emellett a kijelentések tézisei azokra az evidenciákra utalnak, amelyeket az akkori zsidó és görög-római „erkölcs- teológia” tanított.

4. AZ EXEGETIKAI ALAP (14,34C): „A Törvény”

Kérdés, hogy a két szabály magyarázata csak a megszokott polgári berendezkedés intelmei közé illeszkedik-e vagy képviselhet-e missziós, apologetikai szándékot.¹³ Mindenesetre tartalmi szempontból konvencionálisak maradnak és ennek fényében az akkori kor morális banalitásainak számítanak. Ám a további indoklás megpróbálja elmélyíteni (34c), és saját hagyományaira

– Helmut Merklein – Karlheinz Müller (Hrsg.): *Die Frau im Urchristentum*, Herder, Freiburg, 1992, 263–319, főleg 284–290. Fel kell hagynunk azokkal a kísérletekkel, amelyek a ὑποτάσσειν igét „jellegzetesen keresztényinek” állítják be, lásd KARL HEINZ RENGSTORF: Die neutestamentlichen Mahnungen an die Frau, sich dem Manne unterzuordnen, in Werner Foerster (Hrsg.): *Verbum Dei manet in aeternum* (FS Otto Schmitz), Luther Verlag, Witten, 1953, 131–145; 132. Vö. ELSE KÄHLER: *Die Frauen in den paulinischen Briefen*, i. m., 82; 177; 182 és más helyeken. Egy lehetséges keresztény árnyaláshoz lásd GERARD DELLING: hypotássō, in Gerhard Kittel – Gerhard Friedrich (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. VIII, Kohlhammer, Stuttgart, 1969, 43–46.

¹⁰ A legfontosabb példákat lásd KLAUS BERGER: *Formgeschichte des Neuen Testaments*, Quelle und Meyer, Heidelberg, 1984, 136köv. Uő: Hellenistische Gattungen im Neuen Testament, in Hildegart Temporini – Wolfgang Haase (Hrsg.): *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Reihe II, Bd. 25/2, de Gruyter, Berlin – New York, 1984, 1031–1432; 1831–1885 (regiszter); 1078–1088.

¹¹ A *Démokritosz mondásai*ban (110köv.) hasonló kettőzés található: „A nő ne törje magát, hogy beszéljen, mert az szégyenletes. A férfi ellen elkövett legdurvább erőszak (ὑβρις ἐσχάτη), ha egy nő uralkodik rajta.” HERMANN DIELS – WALTER KRANZ: *Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und Deutsch*, Bd. 2., Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1952, 164. A két gnómius mondás közötti kapcsolat sokkal lazább, mint a bibliai szövegben.

¹² Lásd még MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier. Drei neutestamentliche Vorschriften zur Verdrängung der Frauen auf dem Hintergrund einer frauenfeindlichen Exegese des Alten Testaments im antiken Judentum*, Universitätsverlag – Vandenhoeck & Ruprecht, Freiburg – Göttingen, 1986, 77köv.

¹³ Vö. DAVID L. BALCH: *Let the Wives be Submissive*, i. m., 106–121.

hivatkozik, azaz bibliai alapot szolgáltat,¹⁴ hogy a nők közösségi beszéde egyenlő legyen az alárendeltség hiányának vétségével.

Okfejtésünk alapján a nők számára fontos újszövetségi előírások ószövetségi „alapja” Pál hivatkozása a törvényre (ὁ νόμος). Ahhoz, hogy megértjük, ez nem a görög-római törvénykönyvet vagy egy normatív jellegű őskeresztény közösségi szabályzatot jelent, világosan kell látnunk a *törvény* szó használatának abszolút értelmét, amely az újszövetségi iratokban mindig az Ószövetség bibliájának szellemét vagy betűit idézi. Nehezebb viszont kideríteni azt, hogy melyik ószövetségi elbeszélést vagy jogi rendelkezést kellene segítségül hívni ahhoz, hogy egy igazi, Szentírásra alapozott érve legyen az említett szabálynak.

Amennyiben a szerző szándékosan maradt az általános megfogalmazásnál, akkor a 34c versben egyszerűen arra az Ószövetségben gyakran visszatükröződő tételre utal,¹⁵ hogy a közösség színe előtt a nők a férfiakkal szemben minden tekintetben, tehát a beszédet illetően is alávetettek. Josephus Flavius az *Apión ellen* című munkájában (201) hasonlóan érvel:

„A nő minden tekintetben alá van vetve a férfinak, mondja [φησίν; ti. a törvény]. Ezért a nőnek engedelmeskednie kell, de nem azért, hogy a férfi meggyalázza őt, hanem, hogy tekintélyt szerezzen (ἀρχηγῆται),¹⁶ mivel Isten a férfinak adta az erőt (χράτος).”

Alexandriai Philón is használja ezt a homályos idézési módszert a *Hypothetica* 73-ban:

„Ezzel szemben a mózesi törvényhozás más (előírásai) eltérő stílusban íródtak: a nőknek úgy kell engedelmeskedniük a férfiaknak, mint a rabszolgáknak. Semmi esetben sem a megbecstelenítésükre, hanem hogy mindenben engedelmese legyenek.”¹⁷

¹⁴ SVERRE AALEN: A Rabbinic Formula in I Cor 14,34, in *Studia Evangelica*, Akademie Verlag, Berlin 1964, 513–525 szerint az οὐ γὰρ ἐπιτρέπεται αὐταῖς görög formája a rabbinikus עֲשֶׂה formúlának, amin egy bibliai rendelkezést érthettek (de nem feltétlenül!).

¹⁵ Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 17–30. (Az 1.2. pont alatt.)

¹⁶ Emögött valószínűleg a zsidó hagyomány שִׁוּרֵי-elképzelése áll. Lásd lentebb MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 91–92. (A 4.6.1.c pont alatt.)

¹⁷ A két szöveg német fordítását, különös tekintettel a jogi vonatkozásokra lásd MAX KÜCHLER: *Frühjüdische Weisheitstraditionen. Zum Fortgang weisheitlichen Denkens im Bereich des frühjüdischen Jahwegaubens*, Freiburg – Göttingen, Universitätsverlag – Vandenhoeck & Ruprecht, 1979, 207–235, különösen: 212; 224. Lásd még GERHARD DAUTZENBERG: *Zur Stellung der Frau in den paulinischen Gemeinden*, in *Die Frau im Urchristentum*, in Gerhard Dautzenberg – Helmut Merklein – Karlheinz Müller (Hrsg.): *Die Frau im Urchristentum*, Herder, Freiburg, 1992, 199sköv. KLAUS BERGER: *Hellenistische Gattungen im Neuen Testament*, i. m., 1085köv.

Ez a két párhuzamos szöveg jól visszaadja, hogy amikor a zsidó szerző a nevezetes patriarchális ószövetségi szövegekre hivatkozik, akkor bizonyítékként használja fel azokat.

Valószínű azonban, hogy a szerző egész konkrét ószövetségi szövegekre is gondolhatott, amelyeket közismertségük miatt pontosan meg sem kellett neveznie és talán hozzátartoznak a kérdések hagyományos keresztény hátteréhez. A továbbiakban meg kell keresni a hasonló vonatkozású újszövetségi szövegeket, és az abban kínált indoklások alapján azokat az írásokat kell megvizsgálnunk, amelyekre itt csak utalásokat találhatunk.

Természetesen legelőször a rokonszöveget fedezzük fel (1Tim 2,9–15),¹⁸ amely saját magyarázatával hozakodik elől Éváról, aki másodjára teremtett és az egyetlen, aki elcsábult a bűnre.¹⁹ De gondolhatunk az 1Pét 3,5köv. versekre is,²⁰ ahol Sárát az alárendeltség mintájaként mutatják be, mert férjét, Ábrahámot urának nevezi (vö. Ter 18,12).²¹ Szóba jöhet még a nő másodlagos ábrázolásának bizonyító erejű elmélete, amely a Ter 1,26köv; a Ter 2 és az 1Kor 11,7köv. versek összekapcsolásából következik.²²

Amennyiben az egyik alternatíva igaznak bizonyul, úgy az érvelés ugyanolyan hibákat és gyengeségeket szenved el, mint amilyeneket munkánk során az Újszövetség idézett szövegeiben feltártunk. Az érvelés bibliai alapjainak elégtelen volta itt nemcsak, hogy egy tipikus, önisméltó tendenciával bővült, amely hagyományosan a korai zsidóság nőellenes interpretációja, de még egy általános értelemben vett meghatározás homályába is burkolózik. Mindazonáltal a „bővítés” és az „elrejtés” nem tudatos, hovatovább rosszindulatú, nőellenes őskeresztény csoportosulás kampányakciójához felhasznált szavak, hanem az akkortájt divatos módja annak, hogy efféle szabályokat bibliai úton igazoljanak.

Harmadik lehetőségként rendszerint a Ter 3,16-ra hivatkoznak,²³ ahol egy tökéletlen világban a *conditio humana* fájdalmas valósága a nők számára

¹⁸ Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 11.

¹⁹ WILHELM BOUSSET: *Der erste Brief an die Korinther*, i. m., 146 talál egy „rejtélyes, rövid célzást”: „ahogy a törvény is tanítja”, éppen úgy, mint az 1Tim 2,13köv. magyarázata. JOHANNES WEISS: *Der erste Korintherbrief*, i. m., 146 szerint az első korintusi levél *ἐπιτρέπεται* passzív igealakja közvetlen utalás a Timóteushoz írt első levélre, amit Pál saját maga fogalmazott meg rendelkezésként (*ἐπιτρέπω*). Hasonlóképpen HANS CONZELMANN: *Der erste Brief an die Korinther*, i. m., 290. oldalon az 53. lábjegyzet.

²⁰ Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 65.

²¹ NORBERT BROX: *Die Pastoralbriefe*, Pustet, Regensburg, 1969, 146. oldalon a 466. lábjegyzet: „Talán Pál az 1Kor 14,34 törvényre tett utalásával csak példákra szeretne hivatkozni.”

²² Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 75.

²³ Lásd például a Jeruzsálemi Biblia vagy a NTGr (26. kiadás) széljegyzeteit. Hasonlóképpen PAUL BILLERBECK – HERMANN LEBERRECHT STRACK: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und*

az, hogy a terhesség nehézségein és a szülés fájdalmain túl azt is viselniük kell kirótt büntetésük gyanánt, hogy a férfi uralkodik felettük:

„és uralkodni fog feletted (יָרֵשׁ / κυριεύσει).

Nagyjából így hangzik a törvényre hivatkozó érvelés: mivel a nőnek az ősbűn következtében a férfi uralma alatt kell élnie Isten büntető ítélete szerint, nem rázhatja le magáról a férfiuralom rabigáját sem szavaiban, sem tetteiben. Az a nő, aki a keresztények nyilvános összejövetelén beszél, vétkezik az isteni büntetésrend ellen.

5. TER 3,16: AZ ÉRVELÉS JOGOSSÁGA

Vajon biztos alapot tud adni egy ilyen érveléshez a Ter 3,16 szövege? Óstörténeti kijelentésként alapvetően alkalmatlan arra, hogy az emberi valóság rendellenességéhez alapot adjon, miszerint a férfi uralkodik a nőn. Azon a nőn, akit a Ter 2,23 versében az etiológiai magyarázat szerint örvendezve elismer saját húsának és csontjának.²⁴ Alkalmatlan arra, hogy olyan magatartási szabályok alapjául szolgáljon, amelyek a nő számára elemi és változtathatatlan állapotként rögzítik a férfi és a nő közötti rendellenes helyzetet. A mindennapjaiban, sőt a kultikus összejöveteleken is ennek megfelelő szerepeket írjon elő számára. Évszázadokra meghatározta a Ter 3,16 értelmezését, hogy az átkot parancssá tették, holott az inkább egy nőellenes bánásmód. Alapvetően azt akarja elmagyarázni, hogy miért kerültünk ilyen rossz helyzetbe, nem pedig azt, hogy hogyan tartósítsuk ezt a rossz helyzetet²⁵ és még kevésbé szánták arra, hogy meghatározzák a kultikus összejöveteleket.

Figyelmen kívül hagyták a jahvista szerző „megdöbbentő nézőpontját”,²⁶ aki rendellenesnek tekinti a nő alárendeltségét vagy irányítását.

Midrash, Bd. 3., C. H. Beck, München, 1926, 468 a következő kiegészítéssel: „... nem szabad erőltetni a νόμος kifejezést. A hagyományos szokások is Tórának számítottak.”

²⁴ Lásd még MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 18. CLAUS WESTERMANN: *Genesis*, Bd. 1., Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1966, 312–317. ODIL HANNES STECK: *Die Paradieserzählung. Eine Auslegung von Genesis 2,4b–3,24*, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1970, 58–65; 100köv. WALTER ZIMMERLI: *Die Urgeschichte*. 1. Mose 1–11, Zwingli, Zürich, 1967, 174köv. És mások.

²⁵ „Egészen a legújabb korig a Ter 3,16a segítségével védtek védelmükbe a fájdalmas szülést. Árukladó viszont, hogy ezzel egyidejűleg a Ter 3,17–19 versekre hivatkozva traktorokkal és motoros fűrészekkel indultak a földekre, hogy a Ter 3,19-ben előrejelzett fizikai munka verejtékét mérsékeljék.” OTHMAR KEEL: *Die Stellung der Frau in der Erzählung von Schöpfung und Sündenfall*. Gen 2 und 3 (Erzählung des Jahwisten), *Orientierung* 39 (1975) 74–76; 75.

²⁶ ODIL HANNES STECK: *Die Paradieserzählung*, i. m., 101.

A Ter 3,16-ot a korai zsidó, a rabbinikus és a korai keresztény irodalomban arra használták fel, hogy „minden női egzisztenciához köthető biológiai és szociológiai megszorítást úgy állítsanak be, mint jogos elégtételt”.²⁷ A korábban említett szövegeken²⁸ túl a mi kontextusunkban a következő bővítések játszanak fontos szerepet:

A Neofiti I és a Pseudo-Jonatán targumok a következő formula hozzászólásával egy váratlan árnyalattal hangsúlyozzák a férfi hatalmának (רשותה) jellegét a nő felett:

„...úgy az igazságosságra, mint ahogy a bűnre (בין למוכה ובין למחטא)”²⁹

Ez a talán oda nem illő formula korai zsidó tanításából származik a jóra, illetve a rosszra való hajlamlról, amint azt a Ter 4,7 mindkét targuma azonos módon hozza:

„És a te (= Káin) kezembe adtam a hatalmat (רשותה) a rosszra való hajlam felett (Pseudo-Jonatán: és ellened lesz a vágyakozása) és uralkodni tudsz majd felette úgy az igazságosságra, mint ahogy a bűnre (תהי שליט ביה בין למיזכי בין למיחטי)”³⁰

Egyértelmű, hogy a Ter 2,17; 3,5.22 versekhez nem egyszerűen egy merisztikus formulát csatoltak a „jó és rossz” (טוב ורע) szókapcsolat mintájára,³¹ hanem egészen egyszerűen a rossz hajlam fölötti uralkodáshoz hasonlítja a férfi hatalmát a nő fölött.³²

A Pseudo-Jonatán targuma (lásd fent) kiegészítése teszi teljessé a párhuzamot a 3,16b és a 4,7b között:

Ter 3,16: „Az ő (= a nőé) vágya a férfira irányul.”

Ter 4,7b: „Annak (= a bűné) vágya rád (= Káinra) irányul.”

²⁷ DANIELLE ELLUL: Le Targum de Pseudo-Jonathan sur Genèse 3 à la turnière de quelques traditions haggadiques, *Foi et Vie* 80 (1981/6) 12–25; 20köv. További fontos szövegeket lásd fentebb: MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 40 (87. lábjegyzet).

²⁸ Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 39–41. (Az 1.3.2.b pont alatt.)

²⁹ ALEJANDRO DIEZ MACHO: *Neophyti 1. Targum Palestinense. MS de la Biblioteca Vaticana*, Bd. 1., Consejo Superior, Madrid, 1968, 17. MOSES GINSBURGER: *Targum Pseudo-Jonathan ben Uziel zum Pentateuch. Nach der Londoner Handschrift Brit. Mus. add. 27031*, Calvary, Berlin, 1903, 6.

³⁰ ALEJANDRO DIEZ MACHO: *Neophyti 1*, i. m., 21. MOSES GINSBURGER: *Targum Pseudo-Jonathan ben Uziel zum Pentateuch*, i. m., 8.

³¹ JOHN BOWKER: *The Targums and Rabbinic Literature. An Introduction to Jewish Interpretations of Scripture*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969, 122 „a jóra és a betegségre” fordítása, ezért gyenge.

³² Hasonló kontextusokhoz lásd *Avot de-Rabbi Nathan A 16* (JUDAH GOLDIN: *The Fathers according to Rabbi Nathan*, Yale University Press, New Haven, 1967, 85). *Genesis Rabba* 22,6 a Ter 4,6köv. versekhez (MOSHEH A. MIRKIN: *Midrasch rabbah*, Bd. 1., Javneh, Tel Aviv, 1956, 167. AUGUST WÜNSCHE: *Bibliotheca Rabbinica. Eine Sammlung alter Midraschim zum ersten Mal ins Deutsche übertragen*, Bd. I/2, Schulze, Leipzig, 1880, 101).

Ezzel mindkét targumban a férfi hatalma szabályozza a nő vágyát. Figyelemre méltó, hogy mennyire összecseng a nő és a bűn.

A *b. Éruvín* 100b, mint a férfi hatalmának értelmezéséről szóló kiegészítés szorosabban kapcsolódik az 1Kor 14,34c vershez. Ebben tíz olyan bűntetésről olvasunk, amelyek a női léteire vonatkoznak, a lista végén pedig a következő tanítást fűzi hozzá:

„És uralkodni *fog feletted*. Azt tanítja:
A nő a szívével lát,
a férfi pedig a szájával lát
– ez a nő kifinomult jellemvonása.”³³

A szöveg a nő számára egyértelműen az otthon területét tekinti kielégítőnek és megfelelőnek. A „férfi a szájával” kifejezés pedig azt jelenti, hogy a férfi azzal tölti be a számára legmegfelelőbb és legkielégítőbb helyet, ha véleményét nyilvánosan képviseli.³⁴ Ez a kompetenciaelosztás a Ter 3,16 tartalmát teljesen figyelmen kívül hagyja, máskülönben nem beszélne „kifinomult jellemvonásról” a büntető szankciók felsorolása közben. Egyúttal teljesen összefüggéstelen és a szövegtől elrugaszkodott érvelést alkalmaz, amikor azt állítja, hogy a férfi elsőbbsége (a beszédben) a nő bibliai büntetéséből eredeztethető!

Mindkét szöveg azt mutatja, hogyan gondolták tovább a bibliai szövegeket a korai zsidó és rabbinikus időkben: a férfi hatalma feltétlenül szükséges a nő vágyakozása miatt (targumok), ami magával vonja a *szív* területére korlátozást (*b. Éruvín*).³⁵

Az 1Kor 14,34c írójának a megalapozott ószövetségi szentírási háttér hiánya miatt, hogy indoklását erősítse, ilyen vagy ehhez hasonló érvelési anyagból kellett dolgoznia. Persze csak akkor, ha a törvényre való hivatkozással egyáltalán a Ter 3,16-ra utalt, ami mégis csak a legkézenfekvőbb felté-

³³ Vö. LAZARUS GOLDSCHMIDT: *Der Babylonische Talmud mit Einschluss der vollständigen Misnah*, Bd. 2., S. Calvary & Co., Leipzig – Berlin, 1897, 322.

³⁴ A *חִבֵּעַ* jelentése („kérdez, keres, követel, felszólít”) a verbális érdeklődéstől a tényleges megszerzésig az egész spektrumot lefedi, lásd MARCUS JASTROW: *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Jerushalmi, and the Midrashic Literature*, Bd. 2, Luzac & Co., London, 1903, 1645, amely a következőképpen fordítja: „ask for gratification” (elégíteltet kér), „kielégülést keres” (mindenki a maga módján).

³⁵ Az *Avot de-Rabbi Nathan A 1* (JUDAH GOLDIN: *The Fathers according to Rabbi Nathan*, i. m., 10) ezzel hozza összefüggésbe a fátyol „gyászolóként való” viselésének kötelezettségét. Az *Avot de-Rabbi Nathan B 9* szerint (SOLOMON SCHECHTER: *Aboth de Rabbi Nathan*. Edited from Manuscripts with an Introduction, Notes and Appendices, Lippe, Vienna, 1887, 25. ANTHONY J. SALDARINI: *The Fathers according to Rabbi Nathan (Abot De Rabbi Nathan) Version B. A Translation and Commentary*, Brill, Leiden, 1975, 83) a nőknek be kell fedni fejüket, mert „Éva megszégyenítette magát”. Szövegeket lásd még: MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 78.

telezés marad. A szerző követte az akkor szokásos szövegmagyarázatot és az általános gyakorlatot,³⁶ de nem a Teremtés könyvének isteni sugalmazottságát. Éppen ezért helytelen írásmagyarázati kísérletnek kell tekintenünk a törvényre hivatkozást az 1Kor 14,34c versben, amely a nők hallgatásával (a férfiak előtti) szótlanságával biblikusan indokolja a nő alárendeltségét a férfiaknak. A Tóra egyik részletébe akarja rögzíteni az 1Kor 14,34b és 35b hagyományos *Haustafel*-etikáját.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Tartalmi szempontból az 1Kor 14,33b–36 parainézisei megegyeznek az 1Tím 2,8–15 versek intéseivel,³⁷ amik a 11–12. verseket keretezik. Az első korintusi levél azonban annyira egyértelműen kiemeli a beszéd és az alárendeltség kontrasztját, hogy a nők hallgatása a közösségi összejöveteleken szinte az igaz rendet példázza: a nő alárendelt.

A hallgatás és az alárendeltség tartalmi kapcsolatát a törvényre hivatkozva indokolja. A kifejezések lehetséges magyarázatai rámutattak, hogy minden olyan biblikus szöveg, amely argumentumként szóba jöhet, csak a meghatározott korai zsidó értelmezésen belül állja meg a helyét. Ez az értelmezés minden szöveget úgy mutat be, beleértve a Ter 3,16 verset is, hogy hátrányos helyzetbe hozza a nőket és nem követi a biblikus alapszöveg isteni sugalmazottságát. Az 1Kor 14,33b–36 bibliai indoklásának ereje nem magából a bibliai igéből, hanem egy tendenciózus értelmezésből fakad. Az pedig, hogy a nő hallgatása az Egyházban kitűnő példa lenne az alárendeltség esetére, ily módon biblikusan nem igazolható.

³⁶ Vö. PAUL BILLERBECK – HERMANN LEBERECHEIT STRACK: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Bd. 3., i. m., 467. LYDIA SCHAEPEI: *Die Stellung der Frau im Judentum, im Islam und im Christentum. Ein Vergleich*, *Judaica* 32 (1976) 103–112; 161–172; 107köv. JOHANNES LEIPOLDT: *Die Frau in der antiken Welt und im Urchristentum*, Koehler & Amelang, Leipzig, 1954, 78.

³⁷ Lásd MAX KÜCHLER: *Schweigen, Schmuck und Schleier*, i. m., 9–53.

